

DE MAURO, Tullio (2014).

In Europa son già 103: Troppe lingue per una democrazia?

Bari: Laterza. 83 p.

De Mauro és una figura prominent de les ciències del llenguatge italianes, que combina un llarg i reconegut expedient acadèmic amb una intervenció política. Per això, perquè no és tan sols un teòric ni tan sols un polític, val la pena examinar i valorar què pensa sobre la diversitat lingüística a Itàlia. Recordem, per exemple, la seva *Storia linguistica dell'Italia unita*, que descriu el macroprocés social d'italianització d'Itàlia (ço és, la difusió de l'estàndard) damunt del divers fons dialectal previ. Recordem la seva versió i introducció italiana del *Cours de linguistique générale* de Ferdinand de Saussure. Recordem els seus treballs de semàntica i filosofia del llenguatge. I recordem la seva experiència com a representant del Partit Comunista Italià (PCI) en el Consell del Lazio, primer, en els setanta, i després com a *ministro della Pubblica Istruzione* del centreesquerra italià, en el govern Amato (2000-2001). I encara més, una enèsima raó per a llegir-lo: la interposició abassegadora de l'anglès fa cada dia més improbable que seguim les novetats en italià, quan també hem d'aprendre de la seva experiència sociolingüística. Per això, cal anar contra corrent i llegir en italià i sobre Itàlia...

El llibre relativament breu i concís que ressenyem (83 pàgines) el formen set capítols. En el primer, «El somriure d'Homer», descriu poèticament els orígens semítics, fenicis i ja mestissos d'Europa. El segon presenta «Les arrels culturals d'Europa», que durant molts segles tingué el llatí com a llengua comuna de cultura i el cristianisme com a rerefons transversal. Es detalla el rol de la Reforma entre alemanys, suecs, holandesos i anglesos en la formació d'estàndards escrits. En el tercer esbossa un «inventari geopolític de les llengües d'Europa». En el quart proposa una «cronologia comparada de les llengües d'Europa». En el cinquè suggereix un «plurilingüisme genètic», que inclou la citació més antiga que un servidor havia trobat mai en favor de la diversitat lingüística. Es tracta (p. 44) de l'himne a Ató (meitat del segle XIV abans de Crist) i no em puc estar de reproduir-ne aquesta perla quan, ja en l'antic Egipte, el pluralisme de llengües és valorat com un senyal de potència i glòria divines: «[...] a ciascuno il suo, tutti hanno i giorni contati. Parlano diverse lingue e non uguali sono la loro forma e colore. Ecco, tu gli uomini li crei differenti [...]».

En el mateix capítol (p. 43) fa una diferenciació entre *multilingüisme* («coexistència de més llengües en un mateix àmbit social, cultural, estatal») i *plurilingüisme* («capa-

citat subjectiva d'usar més llengües, en el sentit més ampli i tècnic del terme: és a dir, llengües escrites, literàries i/o oficials d'un Estat, però també llengües no escrites, mancades d'oficialitat, que sovint anomenem *dialectes*»).

Finalment, en els darrers dos capítols, els més programàtics, De Mauro proposa com hauria d'organitzar-se Europa lingüísticament. De Mauro parteix de la idea que una llengua compartida és un requisit per a una veritable Europa unida, on els ciutadans puguin discutir, conèixer, compartir i votar els afers comuns del continent. En el capítol setè proposa una coexistència pacífica i recíprocament enriquidora de la llengua «transglòtica», l'anglès, i les altres llengües d'Europa, tot seguint els models de la divisió jeràrquicament diglòssica entre l'alemany estàndard i el suís alemany, o entre les varietats italianes i l'estàndard italià de base toscana. De Mauro no tem que «la dosi» de l'anglès pugui esdevenir una amenaça per a les altres llengües: «Actualment, l'anglès és el *passapartout* més còmode. Com millor s'aprenqui, menys es caurà en abusos. Que la seva adopció esborri les identitats nacionals no s'ha demostrat [...] L'existència de llengües transglòtiques, que els lingüistes anomenen de superstrat, no obstaculitza la vida de les llengües locals: ben al contrari, ajuda a desenvolupar-les» (p. 74-75). En la conclusió, De Mauro rebla en la mateixa idea i en la confiança que l'anglès no serà un *killer language*, una llengua assassina:

«Però a quina llengua cal recórrer sobretot en la vida social i política d'una plena democràcia unida a Europa? [...] Si volem una Europa en què els ciutadans, per a reprendre la idea d'Aristòtil, parlin una llengua per a discutir i decidir plegats “què és just i què no, què convé i què no” per a la polis europea comuna, aquesta llengua és, sens dubte, l'anglès. Però sense un rebuig perjudicial i impresentable del passat, que hem exportat a altres continents i que ens caracteritza al món» (p. 82). I De Mauro afegeix que la història sociolingüística italiana pot ser un bon model per a Europa: «Per una vegada els italians podem proposar un exemple positiu provinent de llur història: en els darrers cinquanta anys hem après l'italià sense esborrar els nostres diversos dialectes [...] El mateix haurem de fer amb l'anglès com a europeus, portar en el seu ús tota la rica varietat de cultures, de significats i d'imatges de les diverses llengües, sense abandonar-les, i portar en les nostres llengües el gust de la concisió i la netedat [*limpidezza*] de l'anglès» (p. 82-83).

I uns lleus matisos per a acabar. En primer lloc, De Mauro, en la meua opinió, menysté els riscos que pot comportar una Europa on l'única llengua d'interposició o transglòtica fóra l'anglès. Trobo a faltar (precisament en un universitari de la talla de De Mauro) un esment més aprofundit al recurs a la traducció («la primera llengua d'Europa», com escrivia un altre italià, Umberto Eco). Per començar, si l'anglès fos aquesta *lingua franca* en un món bipolar, un servidor ja no hauria pogut llegir aquest mateix llibre. Gràcies a aquesta lectura multipolar (en diferents llengües), podem informar-nos, per exemple, que Jürgen Trabant ha publicat *Globalesich oder was?* En segon lloc, fereix que De Mauro en una ocasió enumeri, completament per separat, el valencià i el català. En tercer lloc, De Mauro no explica com el seu anglès transglòtic s'usaria en societats com les dels països de llengua

catalana, on ja hi ha un intensíssim i conflictiu contacte de llengües. Quin rol hi tindria l'anglès?

Emili BOIX-FUSTER

Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació. Universitat de Barcelona